Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 01.04.2020, sp. zn. 7 Tdo 317/2020, ECLI:CZ:NS:2020:7.TDO.317.2020.1

Číslo: 7/2021

Právní věta: I. Námitka, že trest odnětí svobody nebyl snížen pod dolní hranici zákonné trestní sazby podle některého z ustanovení § 58 odst. 1, 2, 6 nebo 7 tr. zákoníku Poznámka redakce Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek: Rozhodnutí vychází z právní úpravy účinné do 30. 9. 2020, podle které šlo o ustanovení § 58 odst. 1, 2, 5 a 6 tr. zákoníku. Obdobnou povahu má nyní i ustanovení § 58 odst. 3 tr. zákoníku, ve znění účinném od 1. 10. 2020., nemůže naplnit žádný z důvodů dovolání uvedených v § 265b tr. ř. Oproti tomu námitku, že nebylo užito ustanovení § 58 odst. 5 tr. zákoníku Poznámka redakce Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek: Rozhodnutí vychází z právní úpravy účinné do 30. 9. 2020, podle které šlo o ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku., lze v některých případech podřadit pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. ve smyslu jiného nesprávného hmotně právního posouzení (jestliže dovolatel vytýká nesprávné posouzení hmotně právních podmínek uvedených v § 58 odst. 5 tr. zákoníku Poznámka redakce Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek: Rozhodnutí vychází z právní úpravy účinné do 30. 9. 2020, podle které šlo o ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku., např. pojmů „zločin“, „organizovaná skupina“), nebo pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. (jestliže dovolatel namítá, že i přes soudem přiznaný status spolupracujícího obviněného mu nebyl uložen trest odnětí svobody pod dolní hranicí zákonné trestní sazby). II. Byl-li obviněný v obžalobě státním zástupcem označen jako spolupracující obviněný (§ 178a tr. ř.) a soud dospěje k předběžnému závěru, že mu tento status nebude přiznán, pak je povinen postupovat analogicky podle § 190 odst. 2 tr. ř., resp. podle § 225 odst. 2 tr. ř., a nejpozději před vynesením rozsudku upozornit obviněného na takovou možnost, případně na jeho žádost odročit hlavní líčení a poskytnout mu znovu lhůtu alespoň pěti pracovních dnů k přípravě obhajoby. Toto upozornění soudem nemůže být ve stadiu po podání obžaloby nahrazeno sdělením (návrhem) státního zástupce, že podle jeho názoru by obviněný nadále neměl být posuzován jako spolupracující obviněný (viz rozhodnutí pod č. 40/1993 Sb. rozh. tr.). Jestliže soud nesplní uvedenou povinnost, jde o podstatnou vadu řízení ve smyslu § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 01.04.2020

Spisová značka: 7 Tdo 317/2020

Číslo rozhodnutí: 7

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Důvod dovolání pro právní vady rozhodnutí, Hlavní líčení, Mimořádné snížení trestu odnětí svobody, Řízení o odvolání, Spolupracující obviněný

Předpisy: § 178a tr. ř.
§ 190 odst. 2 tr. ř.
§ 225 odst. 2 tr. ř.

§ 258 odst. 1 písm. a) tr. ř.
§ 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.
§ 265b odst. 1 písm. h) tr. ř.
§ 58 odst. 1 tr. zákoníku

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného T. K. podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil ohledně tohoto obviněného rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 30. 10. 2018, sp. zn. 13 To 53/2018, a ve výroku o trestu i rozsudek Okresního soudu v Pardubicích ze dne 19. 5. 2017, sp. zn. 3 T 142/2015. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil také další rozhodnutí obsahově navazující na zrušené části rozsudků, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. Nejvyšší soud přikázal Okresnímu soudu v Pardubicích, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněného A. U.

I.
Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Okresního soudu v Pardubicích ze dne 19. 5. 2017, sp. zn. 3 T 142/2015, byl obviněný T. K. uznán vinným pod body 1. až 17a., 18. až 26., 29., 30., 32., 33., 35., 78., 87. a 88. výroku o vině zločinem legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a), c), odst. 4 písm. c) tr. zákoníku (ve spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku), za který mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání 4 roků, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s dozorem, a trest propadnutí věcí vyjmenovaných v rozsudku.

2. Obviněný A. U. byl tímtéž rozsudkem uznán vinným pod body 38. až 40., 46. až 50. a 68. až 76. výroku o vině rovněž zločinem legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a), c), odst. 4 písm. c) tr. zákoníku (částečně spáchaným samostatně, částečně ve spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku), za který byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 3 roků, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 4 roků, a k trestu propadnutí věcí vyjmenovaných v rozsudku.

3. Uvedeného trestného činu se podle zjištění soudu prvního stupně dopustili obvinění v podstatě tím, že v úmyslu zastřít původ věci pocházející z trestné činnosti a za účelem získání majetkového prospěchu různorodou, organizovanou formou činnosti s dalšími spoluobviněnými, kteří skupovali od třetích osob motorová vozidla pocházející z trestné činnosti páchané na území České republiky, Rakouska a Německa prostřednictvím dalších osob, prováděli u těchto vozidel změnu identifikačních čísel (VIN) většinou za identifikační znaky jiných motorových vozidel provozovaných mimo území Evropské unie, jejichž údaje získali při svých cestách na dovolenou a lustrací nabídek na internetu. Poté na základě padělaných cizozemských technických průkazů provedli ve stanicích technické kontroly jejich předschvalovací kontrolu a následně buď sami, nebo pomocí najatých osob přihlásili tato vozidla do evidence na odborech dopravy městských úřadů v České republice jako dovozy ze zahraničí a po jejich zaevidování a vystavení tzv. čistopisů technických průkazů tato vozidla prodávali třetím osobám prostřednictvím autobazarů i osobně. Šlo o případy popsané v celkem 100 bodech výroku o vině, z nichž se dovolatelé podíleli na některých výše vyjmenovaných.

4. K odvolání obviněného T. K. proti výroku o trestu a státního zástupce rovněž proti výroku o trestu Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích rozsudkem ze dne 30. 10. 2018, sp. zn. 13 To 53/2018, ohledně toho obviněného podle § 258 odst. 1 písm. e), odst. 2 tr. ř. zrušil rozsudek soudu

prvního stupně ve výroku o trestu a nově uložil obviněnému současně za přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, kterým byl uznán vinným trestním příkazem Okresního soudu v Pardubicích ze dne 26. 4. 2011, sp. zn. 2 T 56/2011, souhrnný trest odnětí svobody v trvání 3 roků a 4 měsíců, pro jehož výkon jej zařadil do věznice s ostrahou, dále peněžitý trest ve výši 120 denních sazeb po 500 Kč, tedy celkem ve výměře 60 000 Kč, s náhradním trestem odnětí svobody v trvání 4 měsíců, trest propadnutí věcí vyjmenovaných v rozsudku a trest zákazu činnosti, a to zákazu řízení motorových vozidel na dobu 4 roků. Současně byl zrušen výrok o trestu v uvedeném trestním příkazu.

5. Odvolání obviněného A. U. (kterým napadl rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu) Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích zamítl podle § 256 tr. ř. jako nedůvodné.

II.
Dovolání obviněných a vyjádření k nim

6. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podali obvinění T. K. a A. U. dovolání.

7. Obviněný T. K. je napadl ve výroku o trestu a uplatnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. Namítl, že mu nebyl uložen trest pod dolní hranicí trestní sazby ve smyslu § 58 odst. 1 tr. zákoníku, ačkoli pro takový postup byly splněny všechny zákonné podmínky. Pokud je trest ukládán pachateli označenému jako spolupracující obviněný, je snížení trestu pod hranici trestní sazby obligatorní. Obviněný byl takto označen, přičemž mu toto postavení bylo nezákonně odňato. Zohlednění spolupráce s orgány činnými v trestním řízení v uloženém trestu nepovažuje obviněný za dostatečné. Jeho výpověď v hlavním líčení byla ovlivněna okolnostmi mimo jeho vůli. Ze strany spoluobviněných byl na něj vyvíjen značný nátlak. Obviněný dále poukázal na kladné hodnocení své osoby ze strany policejního komisaře, na skutečnost, že vychovává nezletilou dceru AAAAA (pseudonym), je významným přispěvatelem do rodinného rozpočtu, hradí pobyt své babičky v sanatoriu a snaží se o nápravu své osobnosti charitativní činností. Poukázal také na svůj nepříznivý zdravotní a psychický stav. Uložený peněžitý trest uhradil. Výchovný vliv na něj mělo již samotné trestní stíhání a pětiměsíční pobyt ve vazbě. Závěrem obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadený výrok ve výroku, jímž mu byl uložen souhrnný trest odnětí svobody, a uložil mu souhrnný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku, jehož výkon podmíněně odloží na zkušební dobu v trvání 5 let.

8. Obviněný A. U. napadl rozsudek odvolacího soudu v celém rozsahu, a odkázal na dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. g) a l) tr. ř. Uvedl, že došlo k nesprávnému právnímu posouzení skutku a jinému nesprávnému hmotně právnímu posouzení danému extrémním nesouladem mezi skutkovými zjištěními a právním posouzením věci. Soudy se nevypořádaly s jeho stěžejní námitkou, že nebyla prokázána jeho vědomost, že vozidla byla získána trestnou činností. Má za to, že se nedopustil žádného protiprávního jednání. Závěrem navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadená rozhodnutí soudů obou stupňů a zprostil jej obžaloby, případně aby vrátil věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí.

9. Státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství k dovolání obviněného T. K. uvedla, že nejsou dány podmínky dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. Z textu odůvodnění dovolání je podle státní zástupkyně zřejmé, že obviněný s poukazem na svoje procesní postavení spolupracujícího obviněného ve smyslu § 178a tr. ř. namítá, že byly splněny podmínky k použití § 58 odst. 4 tr. zákoníku, byť formálně poukazuje na § 58 odst. 1 tr. zákoníku. Námitku nesprávného užití § 58 odst. 4 tr. zákoníku lze podle státní zástupkyně podřadit nikoliv pod uplatněný důvod, ale pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. K tomu státní zástupkyně odkázala na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 11 Tdo 422/2012, jak bylo publikováno v informačním systému ASPI, přičemž ocitovala zde uvedenou právní větu.

10. V dovolatelově případě podle státní zástupkyně je sice třeba konstatovat, že v obžalobě mu bylo přiznáno procesní postavení podle § 178a tr. ř. Označení spolupracujícího obviněného však není pro soud závazné a nemá žádný vliv na použití § 58 odst. 4 tr. zákoníku. Povinnost plynoucí ze zákonných podmínek použití ustanovení § 58 odst. 4 části za středníkem tr. zákoníku se vztahuje na zcela nezávislý postup soudu ve smyslu tam uvedených okolností, které je třeba vzít v úvahu, aniž by byl ovlivněn předcházejícím postojem státního zástupce stran přiznání procesního statutu spolupracujícího obviněného. Takto postupoval soud prvního stupně, který v odůvodnění svého rozsudku vyložil důvody, nastalé až při projednání věci v rámci hlavního líčení, pro které již nebylo možné setrvat na označení obviněného jako spolupracujícího obviněného. Jeho rozhodnutí je podle státní zástupkyně prosté jakékoli libovůle.

11. K dovolání A. U. státní zástupkyně uvedla, že mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními soudů není možno shledávat žádný rozpor, natož pak extrémní povahy, na který dovolatel sice poukázal, nicméně tak učinil takovým způsobem, že podané dovolání zaměnil za další odvolání. Se všemi jeho opětovně uplatněnými skutkovými námitkami se již dostatečně pečlivě vypořádal odvolací soud v rámci svých rozsáhlých přezkumných závěrů a na podkladě pečlivého rozboru provedených důkazů ve vztahu ke každému jednotlivému skutku.

12. Závěrem státní zástupkyně navrhla, aby Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného T. K. podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. a dovolání obviněného A. U. podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř.

III.
Posouzení důvodnosti dovolání

13. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 265c tr. ř.) shledal, že dovolání jsou přípustná [§ 265a odst. 1, odst. 2 písm. a), h) tr. ř.], byla podána osobami k tomu oprávněnými, tj. obviněnými prostřednictvím obhájců [§ 265d odst. 1 písm. c), odst. 2 tr. ř.], v zákonné lhůtě a na místě k tomu určeném (§ 265e tr. ř.) a splňují náležitosti obsahu dovolání (§ 265f odst. 1 tr. ř.).

III./1. K dovolání obviněného A. U.

14. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je dán v případech, kdy rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení. Uvedenou formulací zákon vyjadřuje, že dovolání je určeno k nápravě právních vad rozhodnutí ve věci samé, pokud tyto vady spočívají v právním posouzení skutku nebo jiných skutečností podle norem hmotného práva, nikoli z hlediska procesních předpisů. Skutkový stav je při rozhodování o dovolání hodnocen v zásadě pouze z toho hlediska, zda skutek nebo jiná okolnost skutkové povahy byly právně posouzeny v souladu s příslušnými ustanoveními hmotného práva.

15. Z hlediska citovaného dovolacího důvodu shledal Nejvyšší soud dovolání obviněného A. U. zjevně neopodstatněným a podrobně vysvětlil, proč dospěl k takovému závěru.

16. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. obviněný uplatnil v té alternativě, že bylo rozhodnuto o zamítnutí nebo odmítnutí jeho řádného opravného prostředku proti rozsudku nebo usnesení uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) až g) tr. ř., přestože byl v řízení mu předcházejícím dán důvod dovolání uvedený v § 265b odst. 1 písm. a) až k) tr. ř. Vzhledem k tomu, že je dovolání obviněného z pohledu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. zjevně neopodstatněné, je tomu stejně i z hlediska dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř.

III./2. K dovolání obviněného T. K.

17. Důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. je dán, jestliže obviněnému byl uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo mu byl uložen trest ve výměře mimo trestní sazbu

stanovenou v trestním zákoně na trestný čin, jímž byl uznán vinným.

18. Nejvyšší soud nezjistil důvody k odmítnutí dovolání obviněného T. K., podle § 265i odst. 1 tr. ř., přezkoumal ve smyslu § 265i odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost napadeného rozhodnutí v rozsahu a z důvodů uvedených v dovolání, jakož i řízení předcházející napadenému rozhodnutí, a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

19. Je namístě předeslat, že určité interpretační obtíže vyvolávají v soudní praxi otázky, zda a který dovolací důvod mohou naplnit námitky spočívající v tom, že trest odnětí svobody nebyl snížen pod dolní hranici zákonné trestní sazby na základě některého z ustanovení uvedených v § 58 tr. zákoníku. Judikatura není v tomto ohledu zcela jednotná a obsahuje jakousi množinu dílčích pohledů na jednotlivé otázky s touto problematikou spojené.

20. Nicméně za vcelku ustálený lze považovat názor, že námitky nepoužití ustanovení § 58 odst. 1, 2, 5 a 6 tr. zákoníku (dále uvedené části odůvodnění vycházejí z citovaných ustanovení účinných do 30. 9. 2020) nelze podřadit pod žádný z důvodů dovolání uvedených v § 265b tr. ř. Ve všech těchto případech jde totiž v zásadě o otázku přiměřenosti trestu a použití obecných zásad k ní se vztahujících.

21. Podstata dovolacích námitek obviněných často spočívá v tom, že podle jejich názoru byly splněny podmínky pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby podle § 58 odst. 1 tr. zákoníku, přičemž použití běžné zákonné trestní sazby je pro ně nepřiměřeně přísné. Tuto námitku nelze podřadit pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., stejně tak ji nelze podřadit ani pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. ani žádný jiný dovolací důvod podle § 265b tr. ř. (viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. III. ÚS 2866/07, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 11 Tdo 422/2012, dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. 3 Tdo 362/2014, ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 5 Tdo 298/2014, ze dne 7. 3. 2019, sp. zn. 11 Tdo 74/2019, ze dne 14. 3. 2019, sp. zn. 11 Tdo 193/2019, ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. 4 Tdo 876/2019, ze dne 3. 9. 2019, sp. zn. 7 Tdo 1056/2019, a ze dne 15. 1. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1587/2019).

22. K závěru o nepodřaditelnosti námitek dovolávajících se snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby na základě § 58 odst. 5 tr. zákoníku dospěl Nejvyšší soud například ve svých usneseních ze dne 20. 3. 2013, sp. zn. 5 Tdo 124/2013, a ze dne 18. 3. 2020, sp. zn. 7 Tdo 241/2020. K obdobným závěrům ve vztahu k § 58 odst. 6 tr. zákoníku dospěl Nejvyšší soud např. v usneseních ze dne 22. 6. 2017, sp. zn. 8 Tdo 672/2017, a ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. 11 Tdo 1245/2018.

23. Výklad Nejvyššího soudu, že otázky přiměřenosti trestu (za předpokladu adekvátně uplatněné diskreční pravomoci soudů a řádného odůvodnění jejich rozhodnutí) nespadají pod žádný z důvodů dovolání podle trestního řádu, tedy ani pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., dlouhodobě respektuje ve své judikatuře i Ústavní soud. Zároveň však opakovaně zdůrazňuje ústavně právní povahu zásady proporcionality trestních sankcí s tím, že dovolací řízení v trestním řízení se nevymyká z požadavků na ústavně konformní průběh soudního řízení (viz stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 4. 3. 2014, sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14).

24. Nutnost a adekvátnost výjimečného zásahu dovolacího soudu v případech, kdy uložený trest je v tak příkrém rozporu s povahou a závažností trestného činu a s dalšími relevantními hledisky, že je neslučitelný s ústavním principem proporcionality trestní represe a představuje zásah do základního práva obviněného na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, opakovaně deklaroval i Nejvyšší soud (viz např. usnesení ze dne 15. 5. 2013, sp. zn. 7 Tdo 410/2013, a rozsudek ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 8 Tdo 1034/2018). K ústavně právní povaze proporcionality trestní represe a řádného odůvodnění soudních rozhodnutí i z hlediska trestu viz také nálezy

Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12, ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17, a ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 1624/19; z odborné literatury viz např. KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 757 a 758.

25. Shora zmíněná judikatura, z níž nepochybně vyplývá nutnost poskytnutí ochrany základním právům obviněného v každém stadiu trestního řízení, ovšem nic nemění na tom, že je vždy nezbytné ujasnit si, zda a pod který důvod dovolání je možné podřadit konkrétní námitky obviněného. Kromě toho nelze Nejvyšší soud v řízení o dovolání považovat za jakousi třetí instanci plného přezkumu, jež by měla činit vlastní závěry, ať už ohledně skutkových zjištění, nebo ohledně přiměřenosti uložených trestů.

26. Jak uvedl Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 492/17, je samotnou podstatou diskrece (volného uvážení v rámci zákonných pravidel), že – nevybočí-li ze svých zákonných mezí a zejména je-li i řádně odůvodněna – ji nelze považovat za vadu řízení jen proto, že jiný subjekt by ve stejných mezích dospěl k jinému řešení. Tím se diskrece při posuzování kritérií pro výběr druhu a stanovení výměry trestu podobá zásadě volného hodnocení důkazů, neboť ani do ní nelze zasahovat, děje-li se v rámci řádného dokazování probíhajícího v souladu se všemi ústavně právními požadavky na něj kladenými, ačkoliv tato zásada uznává, že po identickém dokazování by mohl jiný soud nabýt odlišné vnitřní přesvědčení.

27. Dovolání je nutné odmítnout v případech, kdy se obviněný v zásadě domáhá přiznání pouze jiné váhy určitých okolností z hlediska jejich významu pro ukládání trestu a tuto argumentaci směřuje právě jen proti diskreci soudu provedené v jejích zákonných mezích, do níž Nejvyšší soud v řízení o dovolání nemůže zasahovat. To platí rovněž v případě námitky nepoužití některé z alternativ podle § 58 odst. 1, 2, 5 a 6 tr. zákoníku, neboť tu jde o posuzování obecných otázek druhu a výměry trestu (v podstatě podle kritérií uvedených v § 39 až § 42 tr. zákoníku) a možnosti soudu v určitých více či méně obecně vymezených případech výrazněji snížit trest odnětí svobody. Důležité je přitom právě to, že ve všech těchto případech jde o fakultativní postup soudu.

28. Vyřešení otázky, zda vznesené námitky jsou podřaditelné pod některý dovolací důvod podle § 265b tr. ř., je tedy v každém řízení o dovolání zásadní. Judikatura Nejvyššího soudu při posuzování dovolacích námitek týkajících se výroku o trestu dlouhodobě vychází z rozhodnutí publikovaného pod č. 22/2003 Sb. rozh. tr., podle něhož námitky vůči druhu a výměře uloženého trestu (s výjimkou trestu odnětí svobody na doživotí) lze v dovolání úspěšně uplatnit v zásadě jen v rámci zákonného důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř., tedy jen tehdy, jestliže byl obviněnému uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou zákonem na trestný čin, jímž byl uznán vinným. Jiná pochybení soudu spočívající v nesprávném druhu či výměře uloženého trestu, zejména nesprávné vyhodnocení kritérií uvedených v § 39 až § 42 tr. zákoníku a v důsledku toho uložení nepřiměřeně přísného trestu, nelze v dovolání namítat prostřednictvím tohoto ani jiného dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 tr. ř. Za jiné nesprávné hmotně právní posouzení, na němž je založeno rozhodnutí ve smyslu důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., je možno, pokud jde o výrok o trestu, považovat jen jiné vady tohoto výroku záležející v porušení hmotného práva, než jsou otázky druhu a výměry trestu, jako je např. pochybení soudu v právním závěru o tom, zda měl, či neměl být uložen souhrnný trest nebo úhrnný trest, popřípadě společný trest za pokračování v trestném činu. Nejvyšší soud v tomto i v řadě dalších rozhodnutí vyložil, že akceptování námitek proti obecným kritériím pro ukládání trestů (byť se týkají hmotně právního posouzení) jako podřaditelných pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. by odporovalo logice a systematice dovolacích důvodů [zejména s ohledem na speciální důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř.] a bezpochyby i samotnému úmyslu zákonodárce.

29. Tyto zásady Nejvyšší soud ani nyní nezpochybňuje, je však třeba je dále rozvést a poněkud

modifikovat ve vztahu k institutu spolupracujícího obviněného (§ 178a tr. ř.) a s ním souvisejícího specifického ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku (ve znění účinném do 30. 9. 2020, nyní jde o ustanovení § 58 odst. 5 tr. zákoníku).

30. Institut spolupracujícího obviněného byl zakotven s účinností od 1. 1. 2010 v trestním zákoníku (zákoně č. 40/2009 Sb.) a v novele trestního řádu provedené zákonem č. 41/2009 Sb.

31. Podle § 178a odst. 1 tr. ř. může v řízení o zločinu státní zástupce v obžalobě označit obviněného za spolupracujícího, jestliže obviněný

> a) oznámí státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, a zaváže se podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech,
>
> b) dozná se k činu, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, a
>
> c) prohlásí, že souhlasí s tím, aby byl označen jako spolupracující obviněný,

a považuje-li státní zástupce takové označení za potřebné vzhledem k povaze trestného činu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, a to s přihlédnutím k trestnému činu uvedenému v doznání obviněného, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním způsobil.

32. Podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku (ve znění účinném do 30. 9. 2020, nyní jde o ustanovení § 58 odst. 5 tr. zákoníku) soud sníží trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby pachateli označenému jako spolupracující obviněný, jsou-li splněny podmínky stanovené v § 178a odst. 1 tr. ř. a podal-li spolupracující obviněný jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o skutečnostech, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Přitom vezme v úvahu povahu trestného činu uvedeného v jeho doznání v porovnání se zločinem spáchaným členy organizované skupiny, k jehož objasnění přispěl, dále význam takového jeho jednání, osobu pachatele a okolnosti případu, zejména zda a jakým způsobem se podílel na takovém zločinu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním případně způsobil. Omezením stanoveným v § 58 odst. 3 tr. zákoníku (určujícím v některých jiných případech minimální výši trestu odnětí svobody; nyní jde o ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku) přitom soud není vázán.

33. Postup státního zástupce podle § 178a odst. 1 tr. ř. je – na rozdíl od postupu soudu podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku za splnění zákonných podmínek – fakultativní. Státní zástupce přitom samostatně (a z hlediska rozhodnutí soudu pouze předběžně) posuzuje hlediska uvedená v § 178a odst. 1 tr. ř. Obviněný nedisponuje žádným opravným prostředkem, jímž by případný negativní závěr státního zástupce mohl zvrátit (shodně DRAŠTÍK, A, FENYK, J. a kol. Trestní řád. I. díl. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 1335). Pro soud je pak rozhodnutí státního zástupce nezávazné, soud samostatně hodnotí splnění podmínek podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku. Jestliže tyto podmínky jsou dány, je použití citovaného ustanovení obligatorní (soud sníží trest odnětí svobody). Právě tím se toto ustanovení zásadně odlišuje od ustanovení § 58 odst. 1, 2, 5 a 6 tr. zákoníku (podobný je vztah ustanovení § 46 odst. 2 tr. zákoníku k § 46 odst. 1, 3 tr. zákoníku).

34. Není podstatné, že do účinnosti novelizace trestního zákoníku provedené zákonem č. 193/2012

Sb. (tj. do 31. 8. 2012), tedy v době spáchání nyní posuzované trestné činnosti (v letech 2007 až 2011), bylo i ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku fakultativní povahy, takže jeho nepoužití by nebylo možné namítat na podkladě žádného ze zákonných dovolacích důvodů. I zde je nutno respektovat pravidlo stanovené v § 2 odst. 1 tr. zákoníku, z něhož vyplývá, že je třeba vycházet ze znění trestního zákoníku účinného od 1. 9. 2012, tedy i v době rozhodování soudu, které je pro obviněného příznivější.

35. Skutečnost, že šlo o spolupracujícího obviněného, se může projevit jako obecná okolnost, k níž se přihlíží při stanovení druhu trestu a jeho výměry (§ 39 odst. 1 tr. zákoníku), nebo jako polehčující okolnost podle § 41 písm. m) tr. zákoníku [nyní § 41 písm. n) tr. zákoníku]. Jestliže soud přizná obviněnému status spolupracujícího obviněného, jde o zvláštní důvod k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku, nebo dokonce (od novely provedené zákonem č. 193/2012 Sb.) o důvod k upuštění od potrestání podle § 46 odst. 2 tr. zákoníku.

36. Pokud se uvedená okolnost posuzuje v rámci obecných kritérií pro ukládání trestu, jde o otázku přiměřenosti trestu, která je mimo rámec dovolacích důvodů. Hmotně právního charakteru z hlediska dovolacího důvodu nabývá při úvahách o použití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku (stejně jako § 46 odst. 2 tr. zákoníku), a to z toho důvodu, že jde o posouzení podmínek obligatorního postupu, který zákonodárce v citovaných ustanoveních soudům v případě naplnění těchto podmínek ukládá a které pak vždy vedou k ukládání trestu odnětí svobody ve zcela jiném rozmezí (popřípadě k upuštění od potrestání). Výsledkem příslušných úvah zde primárně není způsob uplatnění diskreční pravomoci soudu, nýbrž závěr o existenci zákonodárcem obligatorně a relativně určitě vymezených odlišných podmínek (jiné zákonné vymezení „prostoru“ pro uložení trestní sankce), v jehož rámci pak teprve nastupuje diskrece.

37. Ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku je ovšem konstruováno tak, že zahrnuje i podmínky podle § 178a odst. 1 tr. ř., resp. zčásti na ně odkazuje a zčásti je v modifikované podobě přebírá. Současně lze jazykovým výkladem ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku dovodit, že je složeno ze dvou částí: první uvádí podmínky samotného jeho (obligatorního) uplatnění, a tedy uložení trestu odnětí svobody pod dolní hranicí trestní sazby, druhá pak uvádí zvláštní kritéria pro ukládání trestu za použití tohoto ustanovení, tj. konkrétní výměry trestu odnětí svobody (který lze uložit maximálně ve výměře nižší, než je dolní hranice trestní sazby stanovené na daný zločin, a jejíž dolní hranice není nijak vymezena). Nesprávný by byl takový výklad, že veškerá hlediska uvedená v § 58 odst. 4 tr. zákoníku představují podmínky pro samotné užití tohoto ustanovení. Bylo by totiž protismyslné, aby se obligatorní charakter tohoto ustanovení „rozplynul“ v obecných kritériích pro ukládání trestu. Tomuto závěru konvenuje i znění respektovaného komentáře k trestnímu zákoníku, podle něhož soud v případě postupu podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku vezme v úvahu povahu trestného činu uvedeného v doznání obviněného v porovnání se zločinem spáchaným členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, k jehož objasnění přispěl, dále význam takového jeho jednání, osobu pachatele a okolnosti případu, zejména zda a jakým způsobem se podílel na takovém zločinu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním případně způsobil (ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2316). Opačný výklad by byl také ve zjevném rozporu s úmyslem zákonodárce, který – z povahy věci – představuje snahu zpřesněním podmínek podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku učinit toto ustanovení aplikovatelným jako ustanovení obligatorní povahy. Proto se v důvodové zprávě k zákonu č. 193/2012, jímž byla s účinností od 1. 9. 2012 změněna povaha citovaného ustanovení na obligatorní, uvádí: „Vzhledem k potřebě dosáhnout u spolupracujícího obviněného jistoty, že se mu dostane od soudu za jeho spolupráci slíbené výhody, se navrhuje změnit fakultativní snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici za podmínky splnění všech zákonných podmínek na snížení obligatorní (§ 58 odst. 4 tr. zákoníku) tak, aby byla spolu s právní jistotou obviněného výrazně posílena efektivita tohoto institutu.“ Konečně k témuž závěru lze dospět i

komparací uvedeného ustanovení s ustanovením § 46 odst. 2 tr. zákoníku, jež stanoví pouze výčet obligatorních podmínek, samozřejmě bez kritérií pro výměru trestu.

38. Za zákonné podmínky pro obligatorní užití § 58 odst. 4 tr. zákoníku lze považovat tyto kumulativně stanovené podmínky:

– jde o řízení o zločinu (§ 14 odst. 3 tr. zákoníku),

– obviněný prohlásil (písemně nebo do protokolu), že souhlasí s tím, aby byl označen jako spolupracující obviněný,

– v obžalobě byl obviněný označen státním zástupcem za spolupracujícího obviněného (nestačí např. zmínka v odůvodnění obžaloby, je třeba to uvést za osobními údaji obviněného, a to s odkazem na ustanovení § 178a odst. 1 nebo odst. 2 tr. ř.),

– obviněný oznámil státnímu zástupci skutečnosti způsobilé významně přispět k objasnění daného zločinu (nestačí forma podání podle § 59 odst. 1 tr. ř., ani např. písemné prohlášení obviněného, jež mohou být pouze podkladem pro výslech státním zástupcem podle § 178a odst. 3 tr. ř.),

– jde o zločin spáchaný členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 107, § 129 tr. zákoníku),

– obviněný podal o uvedených skutečnostech jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď,

– obviněný se doznal k činu, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě.

39. Zbývající obecná hlediska uvedená v § 178a odst. 1 tr. ř. a v § 58 odst. 4 tr. zákoníku (povaha trestného činu, osoba obviněného, okolnosti případu apod.) slouží k úvaze státního zástupce, zda označí obviněného v obžalobě jako spolupracujícího, respektive později k úvaze soudu o konkrétní výměře trestu odnětí svobody v rámci rozmezí stanoveného v § 58 odst. 4 tr. zákoníku ve spojení s příslušným ustanovením zvláštní části trestního zákoníku.

40. Pro úplnost lze dodat, že podmínky obligatorního upuštění od potrestání podle § 46 odst. 2 tr. zákoníku jsou stanoveny obdobně, ale v širším rozsahu, tj. zahrnují ještě některé další, včetně negativních (viz § 178a odst. 2 tr. ř. a § 46 odst. 2 tr. zákoníku).

41. Z uvedeného plyne, že podmínky obligatorního použití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku mají zčásti procesní, zčásti hmotně právní povahu. Proto i důvody, pro které soud nepřizná obviněnému status spolupracujícího obviněného a pro které nepoužije ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku, mohou být jak hmotně právní, tak procesní, respektive skutkové. Z toho pak plyne i způsob, jakým je nutno nahlížet na konkrétní dovolací námitky z hlediska, zda odpovídají jednotlivým dovolacím důvodům.

42. V judikatuře Nejvyššího soudu se vesměs připouští, že námitku nepoužití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku lze v některých případech podřadit pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. (pro úplnost lze zmínit, že v minulosti se vyskytly i názory, že pod tento dovolací důvod spadají všechny námitky nepoužití § 58 tr. zákoníku, ty však lze s ohledem na výše uvedené považovat za překonané). V usnesení ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 11 Tdo 422/2012, Nejvyšší soud odmítl podřadit pod kterýkoli dovolací důvod námitku dovolatelky, že uložený trest je příliš přísný, ačkoli byl vyměřen v rámci zákonné trestní sazby, a odmítl dovolání podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. Nicméně vytkl, že v dovolání nebylo specifikováno, použití které z alternativ uvedených v § 58 tr. zákoníku se

dovolatelka domáhala, a připustil, že v některých případech (které nespecifikoval) může být v důsledku nesprávného výkladu hmotného práva naplněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

43. Jednoznačněji řeší danou otázku usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2017, sp. zn. 11 Tdo 638/2017, které podřadilo námitku nepřiznání statusu spolupracujícího obviněného a nepoužití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Podobný názor zaujal i další senát Nejvyššího soudu v usnesení ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 148/2019. V usnesení ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. 11 Tdo 968/2019, Nejvyšší soud v podstatě uzavřel, že žádný dovolací důvod nemůže naplnit námitka dovolatelky, že ji měl státní zástupce označit za spolupracující obviněnou. Nejvyšší soud zdůraznil, že takové označení státním zástupcem závisí na jeho zvážení a je fakultativní. Jiná byla situace v případě řešeném usnesením Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 244/2018, v němž obviněný namítal, že mu byl v řízení před soudem nesprávně „odňat" status spolupracujícího obviněného, navržený v obžalobě, takže nebylo užito ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku. Nejvyšší soud hodnotil tuto námitku jako skutkovou, vytýkající – v daném konkrétním případě – zhodnocení úplnosti doznání obviněného (při zohlednění ostatních provedených důkazů), a tudíž nepodřaditelnou pod žádný z dovolacích důvodů. Lze tu dodat, že Ústavní soud v daném případě svým usnesením ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. III. ÚS 3193/18, „potvrdil" nepřiznání statusu spolupracujícího obviněného, i když se nezabýval tím, zda námitka obviněného naplňuje některý z dovolacích důvodů.

44. Nejvyšší soud má za to, že lze námitky vztahující se k tomu, že nebylo použito ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku, rozlišovat následujícím způsobem:

a) Námitka, že státní zástupce nepřiznal obviněnému status spolupracujícího obviněného, respektive neoznačil jej takto v obžalobě. Vzhledem k fakultativní povaze uvedeného postupu státního zástupce jde o námitku procesní povahy, nespadající pod žádný z dovolacích důvodů (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 2. 2019, sp. zn. 4 Tdo 1501/2018, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. 11 Tdo 968/2019).

b) Námitka nepřiznání statusu spolupracujícícho obviněného soudem (tj. námitka, že soud obviněného, který byl v obžalobě označen jako spolupracující, nepovažoval za takového obviněného):

aa) námitky procesní (skutkové) povahy, například hodnocení úplnosti doznání obviněného (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 244/2018). Námitky tohoto druhu rovněž nejsou podřaditelné pod žádný z dovolacích důvodů;

bb) námitky hmotně právní povahy, vztahující se například k otázce, zda šlo o zločin nebo o organizovanou skupinu (viz přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 983/2016 – zrušené Ústavním soudem, ale z jiných důvodů, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 148/2019). Tyto námitky mohou naplnit dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., neboť jde o jiné hmotně právní posouzení.

c) Námitka nesnížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby v případě soudem přiznaného statusu spolupracujícího obviněného. Jde o námitku spadající pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř.

45. V souvislosti s hmotně právními námitkami zmíněnými shora pod písm. bb) v bodě 44. tohoto usnesení lze připomenout, že v odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 148/2019, se naznačuje, že námitky obviněného vztahující se k nepřiznání statusu

spolupracujícího obviněného měly i povahu hmotně právní – jednání nebylo posouzeno jako spáchané členem organizované skupiny. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že mohou nastat situace, kdy se obviněný v dovolání domáhá de facto zpřísnění právní kvalifikace. Není však přípustné, aby se obviněný dovoláním domáhal změny rozhodnutí ve svůj neprospěch (to byl také důvod, proč Nejvyšší soud odmítl podobné námitky ve svém usnesení ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 983/2016). Ne vždy je ovšem taková námitka v neprospěch obviněného. Záleží na situaci v konkrétní posuzované věci.

46. Je pravdou, že hmotně právní podmínky použití pro použití § 58 odst. 4 tr. zákoníku spočívající v tom, že zločin byl spáchán členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, mnohdy představují současně okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Například často taková zvlášť přitěžující okolnost spočívá v tom, že pachatel spáchal čin jako člen organizované skupiny, v některých případech postačí spáchání činu ve spojení s organizovanou skupinou [např. podle § 265 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku]. Tyto znaky se mohou v některých případech kumulovat se znakem spáchání trestného činu ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 107 odst. 2 tr. zákoníku). Tato posledně uvedená okolnost představuje speciální typ přitěžující okolnosti (§ 108 tr. zákoníku), která se však v případě splnění podmínek podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku neuplatní (viz rozhodnutí pod č. 36/2019-II. Sb. rozh. tr.).

47. Nelze ovšem pochybovat o tom, že obviněný se může domáhat jiné právní kvalifikace skutku, jímž byl uznán vinným, jestliže je to v jeho prospěch. Současně je zřejmé, že otázka použití ustanovení o spolupracujícím obviněném má hmotně právní dosah nejen z hlediska ukládání trestu (případně upuštění od potrestání), ale může se ve shora uvedeném smyslu týkat i výroku o vině. Jestliže totiž jediným důvodem nepoužití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku bude například to, že soud nekvalifikoval zločin jako spáchaný členem organizované skupiny, a obviněný se domáhá takového – i k němu se vztahujícího – právního posouzení, a tedy splnění poslední podmínky pro použití § 58 odst. 4 tr. zákoníku, nelze jeho dovolání bez dalšího považovat za nepřípustné (z titulu jeho zaměření v neprospěch obviněného). Především spáchání trestného činu členem organizované skupiny může představovat pouhou přitěžující okolnost podle § 42 písm. o) tr. zákoníku, zatímco na druhé straně použitím takové právní kvalifikace může obviněný dosáhnout radikálního snížení trestní sazby. Ale ani v případech, kdy spáchání trestného činu členem organizované skupiny představuje okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, nelze bez dalšího uzavřít, že přihlédnutí k takové okolnosti by bylo v neprospěch obviněného, pokud by zároveň umožnilo použití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku.

48. Tak například na zločin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zákoníku je stanovena trestní sazba od 1 roku do 6 let odnětí svobody. Obviněný by se domáhal toho, aby byl zločin posuzován jako spáchaný členem organizované skupiny, tj. podle § 216 odst. 1, odst. 3 písm. b), odst. 4 písm. a) tr. zákoníku s trestní sazbou od 2 roků do 8 let odnětí svobody, v důsledku čehož mu bude za použití § 58 odst. 4 tr. zákoníku ukládán trest odnětí svobody nižší než 2 roky, tj. v podstatně mírnějším rozmezí, než je stanoveno v § 216 odst. 3 tr. zákoníku. Takových příkladů by bylo možné najít celou řadu.

49. Především je však třeba mít na paměti, že možnost (a nutnost) přezkoumání otázek spojených s výrokem o vině, konkrétně s právní kvalifikací a jednotlivými znaky trestného činu, neznamená automaticky možnost zrušení výroku o vině a jeho změny v neprospěch obviněného z podnětu opravného prostředku podaného obviněným. Jinak řečeno, nepřípustnost změny výroku o vině v neprospěch obviněného z podnětu jeho opravného prostředku nevylučuje zabývat se výše zmíněnými otázkami hmotně právního posouzení skutku, které jsou podstatné pro možnost použití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku.

50. Nejvyšší soud dále dospěl k závěru o podřaditelnosti námitek zmíněných výše pod písm. c) v bodě 44. tohoto usnesení, tj. námitek vytýkajících nesnížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní

sazby v případě soudem přiznaného statusu spolupracujícího obviněného, pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. Při splnění všech podmínek podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku je totiž tímto ustanovením ve spojení s příslušným ustanovením zvláštní části trestního zákoníku v podstatě striktně vymezena sazba, v jejímž rámci lze vyměřit trest odnětí svobody. Je-li v takovém případě uložen vyšší trest, než připouští citované ustanovení, tj. je-li uložen trest odnětí svobody na dolní hranici příslušné trestní sazby a výše, jde o uložení trestu ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou v trestním zákoně ve smyslu uvedeného dovolacího důvodu. Trestní sazbu stanovenou v příslušném ustanovení zvláštní části trestního zákoníku totiž nelze ani z pohledu tohoto dovolacího důvodu posuzovat odděleně od příslušných ustanovení obecné části, tj. nejen od § 58 odst. 4 tr. zákoníku, ale také např. od § 43 odst. 1, 2, § 45 odst. 1, § 59 nebo (obecně, nikoli při současném použití § 58 odst. 4) § 108 tr. zákoníku.

51. V nyní posuzovaném případě způsobuje určitou nejasnost v otázce naplnění jednotlivých dovolacích důvodů fakt, že dovolání je v tomto směru koncipováno poněkud nesrozumitelně. Dovolatel totiž namítl, že mu nebyl snížen trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby i přes jeho postavení spolupracujícího obviněného, avšak takové postavení považuje za důvod k použití ustanovení § 58 odst. 1 tr. zákoníku (nikoli tedy § 58 odst. 4 tr. zákoníku). To je názor nesprávný a jde patrně o omyl dovolatele, případně měl dovolatel na mysli subsidiární použití ustanovení § 58 odst. 1 tr. zákoníku, pokud by nebylo vyhověno jeho základní námitce, že měl být posuzován jako spolupracující obviněný.

52. Jestliže se však vychází z toho, že obviněný v podstatě namítl, že mělo být použito ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku, lze přihlížet k těm dovolacím námitkám, v nichž vyjádřil názor, že postavení spolupracujícího obviněného mu bylo „nezákonně odňato“, ačkoli k tomu nebyly splněny zákonné podmínky. Zásadním způsobem přispěl k objasnění celé trestní věci a rozkryl role dalších obviněných. Dovolatel vyjádřil nesouhlas s postupem státního zástupce, který po dokončení dokazování v hlavním líčení dospěl k závěru, že dovolatele již nelze nadále považovat za spolupracujícího obviněného. Zdůraznil, že uvedené postavení měl až do hlavního líčení, kdy na něho byl ze strany spoluobviněných činěn značný nátlak (což má dokládat zpráva Policie České republiky ze dne 20. 11. 2018), takže jeho „nedostatečná“ výpověď v hlavním líčení měla své objektivní důvody, „v převážné míře nezávislé na jeho vůli“. Tyto důvody měly podle obviněného vést k tomu, že mu měl být uložen trest odnětí svobody pod dolní hranicí zákonné trestní sazby.

53. Jde tudíž o námitky do značné míry obecné, směřující především proti vyhodnocení úplnosti doznání a výpovědi obviněného. Soud prvního stupně se zabýval touto otázkou a uvedl, že obviněný T. K. byl v obžalobě státním zástupcem důvodně označen jako spolupracující obviněný, v řízení před soudem však nesetrval na svém doznání trestné činnosti, pro kterou byla podána obžaloba. Za této situace nebylo podle soudu prvního stupně možné nadále považovat obviněného za spolupracujícího obviněného ve smyslu § 178a tr. ř., nicméně soud ke skutečnosti, že v přípravném řízení se obviněný doznal k trestné činnosti a napomohl rozkrytí projednávané trestné činnosti, výrazně přihlédl při ukládání trestu. Přestože tedy nebyl obviněný formálně v rozsudku označen jako spolupracující obviněný, byla výměra uloženého trestu odnětí svobody stanovena v délce 4 roků, tedy v dolní části zákonné trestní sazby, jak uzavřel soud prvního stupně. Odvolací soud se otázkami statusu spolupracujícího obviněného ve vztahu k dovolateli nezabýval.

54. Námitky obviněného vztahující se k odůvodněnosti užití § 58 odst. 4 tr. zákoníku mají přinejmenším zčásti skutkovou povahu. Nicméně i přes obecnost jejich formulování je lze s určitou dávkou tolerance podřadit pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., protože v podstatě odkazují na zákonné podmínky podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku.

55. Postup soudu prvního stupně, který v rozsudku nepřiznal obviněnému status spolupracujícího obviněného, se jeví poněkud paušální a nereflektující konkrétní situaci, kdy obviněný v hlavním líčení

opakovaně zcela potvrdil pravdivost své výpovědi z přípravného řízení a v průběhu řízení opakovaně poukazoval na nátlak na jeho osobu, což bylo patrně možné dát do souvislosti s tím, že v hlavním líčení nezopakoval svou výpověď v celém rozsahu, resp. odchýlil se (dočasně) od ní v některých směrech. Odvolací soud pak nereagoval na odvolací námitky obviněného o naplnění podmínek § 58 odst. 4 tr. zákoníku ani na návrh obviněného, že znovu podá podrobnou výpověď, aby tak potvrdil její neměnnost.

56. Specifická situace by nastala, pokud by soud dospěl k závěru, že obviněný v hlavním líčení (dočasně) změnil výpověď například jen proto, že se stal obětí trestného činu vydírání. V tomto směru nemůže nyní Nejvyšší soud činit definitivní závěry a není to ani nutné s ohledem na níže uvedené kasační důvody. Nepřehlédl však, že obviněný T. K. v průběhu hlavního líčení navrhl doplnění dokazování spisy Policie České republiky (uvedl konkrétní spisové značky) týkající se prověřování jím nahlášených nátlakových útoků ze strany neznámých pachatelů (odcizení vozidla, doručení náboje, zapálení vozidla), údajně v souvislosti s tímto trestním řízením a s jeho usvědčující výpovědí ve vztahu ke spoluobviněným. Na tomto návrhu obviněný setrval prostřednictvím obhájce i v závěru hlavního líčení, nebylo mu však vyhověno. V odvolání pak obviněný hovořil o vyhrožování fyzickou likvidací ze strany spoluobviněného D. N., k čemuž předložil krátké textové zprávy z mobilního telefonu (tzv. SMS).

57. Dále lze jen předběžně dodat, že z výše uvedeného vyplývá, že další část námitek obviněného, jimiž se domáhá použití § 58 odst. 1 tr. zákoníku, není podřaditelná pod žádný z dovolacích důvodů, a navíc se jeví, že osobní, rodinné a zdravotní důvody, které obviněný v dovolání uvedl, by nemohly samy o sobě vést k závěru, že uložený trest je v hrubém rozporu se zásadou proporcionality trestní represe. Pro úplnost lze připomenout, že „odnětím“ statusu spolupracujícího obviněného a z toho plynoucím nepoužitím § 58 odst. 4 tr. zákoníku nevzniká samozřejmě nárok ani na snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby podle § 58 odst. 1 tr. zákoníku, jak by se ze způsobu koncipování dovolání snad mohlo naznačovat.

58. Hlavním důvodem tohoto kasačního rozhodnutí však bylo to, že Nejvyšší soud zjistil zásadní pochybení soudů, které představuje porušení základního práva obviněného T. K. na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a které neoddělitelně souvisí s jeho dovolacími námitkami.

59. Z obsahu spisu vyplývá, že obviněný T. K., jenž byl v obžalobě označen jako spolupracující obviněný, byl vyslechnut v hlavním líčení dne 27. 1. 2017. Hned na úvod uvedl, že bude vypovídat a že v přípravném řízení vypovídal pravdu. Poté však vypověděl v některých směrech jinak než v přípravném řízení (tyto rozdíly specifikoval soud prvního stupně v příslušných pasážích odůvodnění svého rozsudku). Pak bylo podle § 207 odst. 2 tr. ř. přikročeno k přečtení protokolů o výslechu obviněného z přípravného řízení, načež obviněný uvedl, že obsah jeho výpovědí odpovídá skutečnosti. K dotazu státního zástupce dále uvedl, že se cítí být vinen ve smyslu obžaloby a že se podílel na legalizaci tak, jak je uvedeno v obžalobě. V odvolání obviněný tvrdil, že k odchylkám v jeho výpovědích došlo na základě nátlaku na jeho osobu. Na ten poukazoval již v průběhu řízení před soudem prvního stupně (viz shora).

60. Na novou situaci spočívající ve změně výpovědi obviněného reagoval státní zástupce v závěrečné řeči, v níž navrhl, aby obviněný nebyl nadále posuzován jako spolupracující obviněný. Soud na to reagoval až v rozsudku, jímž nepřiznal obviněnému uvedený status a uložil mu trest odnětí svobody v základní (nesnížené) trestní sazbě podle § 216 odst. 4 tr. zákoníku.

61. V odvolání podaném proti výroku o trestu obviněný uvedl, že nemůže souhlasit s „odnětím“ statusu spolupracujícího obviněného, neboť k tomu nebyly splněny zákonné podmínky. To dále rozvedl a namítl, že soud prvního stupně porušil zásadu, že spolupracujícímu obviněnému by měl být

trest odnětí svobody uložen pod dolní hranicí trestní sazby. Obviněný také vyjádřil ochotu „v plném rozsahu“ ve věci vypovídat před odvolacím soudem, „aby bylo zřejmé, že jeho postoj k celé věci … zůstal nezměněn a nehodlá se od něj nikterak odchýlit“. Odvolací soud však na tuto námitku nereagoval, obviněného sice ve veřejném zasedání vyslechl, ale v podstatě pouze k osobním poměrům, a nezabýval se institutem spolupracujícího obviněného v odůvodnění svého rozhodnutí, obviněnému sice zmírnil trest odnětí svobody, ale v rámci stejné trestní sazby a z jiných důvodů.

62. Podstatnou vadou řízení zasahující do uvedeného základního práva obviněného bylo to, že nebyl v reakci na změnu své výpovědi soudem prvního stupně ještě před vyhlášením rozsudku upozorněn na možnost, že na něho nebude nadále nahlíženo jako na spolupracujícího obviněného se všemi z toho plynoucími zcela zásadními důsledky z hlediska užití ustanovení § 58 odst. 4 tr. zákoníku.

63. Obviněný je oprávněn – srovnatelně s postulátem znát aktuální právní kvalifikaci svého činu – průběžně znát zásadní právní náhled soudu na svůj status spolupracujícího obviněného v případě, že by na jeho straně nastala (i potenciální) změna v plnění zákonných podmínek tohoto statusu. V případě takové změny musí mít zachovánu možnost změnit svou procesní obranu. Obviněný má právo být v každém stadiu řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby (§ 2 odst. 13 tr. ř.). V rámci takto vytyčené procesní zásady, jež má nepochybně i širší ústavní rozměr, je třeba vnímat i konkretizující ustanovení § 190 odst. 2 tr. ř. a § 225 odst. 2 tr. ř., jež ukládají soudu povinnost v průběhu hlavního líčení, resp. ještě před vynesením rozsudku upozornit obviněného na případnou možnost odchylného (přísnějšího) postihu skutku a poskytnout mu možnost k vyjádření a na jeho žádost též dodatečnou lhůtu k přípravě obhajoby spolu s odročením hlavního líčení za tímto účelem. Je-li obviněný označen jako spolupracující obviněný a soud během hlavního líčení dospěje k závěru, že mu tento status nepřizná, pak nastává situace obdobná jako u odlišné právní kvalifikace skutku a měl by následovat i obdobný postup soudu (viz nález Ústavního soudu ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 3525/16).

64. O tom, že jakmile obviněný v přípravném řízení nebo v řízení před soudem poruší své závazky, včetně podání úplné a pravdivé výpovědi o relevantních skutečnostech, nebude nadále považován za spolupracujícího obviněného, je třeba obviněného poučit. Dojde-li ze strany obviněného k takovému nedodržení podmínek, tuto změnu postavení obviněného mu oznámí v přípravném řízení státní zástupce. V řízení před soudem učiní takové oznámení (upozornění, poučení) soud s ohledem na § 190 odst. 2 tr. ř., a to na návrh státního zástupce nebo i bez takového návrhu. Oznámení, že obviněný již nadále není považován za spolupracujícího obviněného, státní zástupce (v přípravném řízení) či soud (v řízení před soudem) obviněnému vždy zdůvodní, podání opravného prostředku nepřichází v těchto případech v úvahu (obdobně viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2324). K tomu Nejvyšší soud pro jistotu dodává, že poslední větou samozřejmě nemá být řečeno, že by obviněný nebyl oprávněn v odvolání namítnout nepřiznání statusu spolupracujícího obviněného.

65. Z uvedeného plyne závěr, že byl-li obviněný v obžalobě státním zástupcem označen jako spolupracující obviněný (§ 178a tr. ř.) a soud dospěje k předběžnému závěru, že mu tento status nebude přiznán, pak je povinen postupovat analogicky podle § 190 odst. 2 tr. ř., resp. podle § 225 odst. 2 tr. ř. a nejpozději před vynesením rozsudku upozornit obviněného na takovou možnost, případně na jeho žádost odročit hlavní líčení a poskytnout mu znovu lhůtu alespoň 5 pracovních dnů k přípravě obhajoby. Takové upozornění soudem nemůže být ve stadiu po podání obžaloby nahrazeno sdělením (návrhem) státního zástupce, že podle jeho názoru by obviněný nadále neměl být posuzován jako spolupracující obviněný (viz rozhodnutí pod č. 40/1993 Sb. rozh. tr.). Jestliže soud nesplní zmíněnou povinnost, jde o podstatnou vadu řízení ve smyslu § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř.

66. V daném případě soud prvního stupně nesplnil uvedenou povinnost, což vedlo k tomu, že se obviněný až z odsuzujícího rozsudku dozvěděl, že již na něho soud nenahlíží jako na spolupracujícího

obviněného. Přestože obviněný v odvolání namítal, že zákonné podmínky pro postup podle § 58 odst. 4 tr. zákoníku splnil, a navrhoval v tomto směru i doplnění dokazování, odvolací soud v podstatě nereagoval na tuto námitku a nenapravil pochybení soudu prvního stupně. Postupem obou soudů tak došlo k porušení práva obviněného na spravedlivé řízení (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a rovněž zásady kontradiktornosti řízení.

67. Z důvodů, které byly vyloženy v předcházejících částech tohoto rozhodnutí, nemohl napadený rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ohledně obviněného T. K. obstát, stejně jako výrok o trestu v rozsudku soudu prvního stupně. Nejvyšší soud je proto zrušil a zrušil také všechna další obsahově navazující rozhodnutí, která tím ztratila podklad, a přikázal Okresnímu soudu v Pardubicích, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

68. Nejvyšší soud dodává, že i když se zkoumání podmínek § 58 odst. 4 tr. zákoníku (včetně posuzování k tomu se vztahujících dovolacích námitek) může týkat i výroku o vině (dílčího přezkoumání otázky právní kvalifikace z hlediska rozhodných znaků – viz výše), nepřicházelo v úvahu v řízení o dovolání z tohoto důvodu zasáhnout do výroku o vině. To ostatně platilo v daném případě i pro řízení o odvolání, v jehož rámci odvolací soud měl přezkoumat splnění zákonných podmínek statusu spolupracujícího obviněného, avšak do výroku o vině by (při nesplnění podmínek § 254 odst. 2 tr. ř.) nemohl zasáhnout. Je totiž nutno rozlišovat rozsah, v jakém může být napadené rozhodnutí přezkoumáno, a rozsah, v jakém může být s ohledem na konkrétní procesní situaci zrušeno.

69. Z výše uvedených důvodů byl zrušen v obou rozsudcích pouze výrok o trestu, přičemž výrok tohoto kasačního usnesení odpovídá tomu, že odvolací soud ohledně obviněného T. K. nerozhodoval o ničem jiném než o trestu (tj. ve vztahu k tomuto obviněnému byl rozsudek odvolacího soudu zrušen zcela).

70. Okresní soud v Pardubicích v rozsahu zrušení rozhodnutí Nejvyšším soudem znovu projedná trestní věc obviněného T. K., přičemž se bude – nezávisle na názoru státního zástupce – zabývat tím, zda obviněný splnil podmínky uvedené v § 58 odst. 4 tr. zákoníku pro přiznání statusu spolupracujícího obviněného. V návaznosti na to (po případném doplnění dokazování a s přihlédnutím i k případným novým skutečnostem) znovu rozhodne o trestu tohoto obviněného. Jestliže bude mít za to, že obviněnému nebude moci být přiznán status spolupracujícího obviněného, bude postupovat analogicky podle § 225 odst. 2 tr. ř.

71. Vzhledem k tomu, že obviněný v současné době vykonává trest odnětí svobody, který mu byl uložen napadeným rozhodnutím, bylo nutno rozhodnout podle § 265l odst. 4 tr. ř., zda se bere do vazby. Nejvyšší soud přitom neshledal důvody k vzetí obviněného do vazby ve smyslu § 67 tr. ř. l a podrobněji vyložil, proč je tomu tak.

IV.
Závěrem k podaným dovoláním

72. Vzhledem k tomu, co bylo zmíněno výše, Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněného A. U. jako zjevně neopodstatněné, zatímco ohledně obviněného T. K. rozhodl tak, jak je shora uvedeno. O obou dovoláních rozhodl podle § 265r odst. 1 písm. a), b) tr. ř. v neveřejném zasedání.